

# L'educació i la seva desenvolupament a

T J I H F G D K S J G H A S D L K J  
 R J G H S F D U G H L A J K S D F Ç  
**C O O P E R A C I Ó** D A K F J H A D  
 U H F G Ñ K L A D J B G D  
 B A P I S U F H S D K L G  
 K F B H A S L G H J S D M  
 J G H A S D L K J G H F L  
 H L A J K S D F Ç A D G H F U T  
**P R O J E C T E S** J F G H K J G  
 T W E D U C A C I Ó H F G M A D  
 E A L K C J S V H B A P I S U S  
 S O I G H D S G J K F B H A S H  
 T J I H F G D K S J G H A S D L  
 R J G H S F D U G H L A J K S D  
 A D F Y U G A D E S E N V O L U P A  
 T K J F H A D I U T W E G H P A O I  
 È A P D S I J G H B A L K C J S  
 G K G J A H A D S P O I G H D S  
 I K J A G H A S P D J I H F G D K S  
**A D A S E N S I B I L I T Z A C I Ó**  
 J H A S D F Ç A S I D F Y U G A D S



# Insibilitració per al les Illes Balears

G H F D S L K J B H D A S I G H A R  
 A D G H J A D S G J H A S D F Ç A S  
 L K F H A D I N F O R M E P A O I  
 I J G H B A L K C J S V L  
 H A D S P O G O V E R N L  
 K J A S P D J I H F G D K E  
 K A H A P W J G H S F D U S  
 U R S Ç A S I D F Y U G A D B  
 H D A J H A D L K J F H A D I A  
 J B A I U F G H A P D S I J G L  
 D J H A E F I C À C I A A D E  
 J Ñ K L G H S D K J A G H A S A  
 F D S L K J B H D A S I G H A R  
 G H J A D S G J H A S D F Ç A S  
 M E N T S D K J G H D A K F J H A D  
 H H F G Ñ K E F I C I È N C I A F G  
 P I P E R T I N È N C I A A D S  
 B H A S L G H J S D Ñ K L G H S  
 J G H A S D L K J G H F D S L K J B  
 H L A J K S D F Ç A G E N T S D S G  
 J H V B M Z C F B P W J G H D S P Ç



*Per tal de conèixer la situació al voltant de l'educació per al desenvolupament i la sensibilització a les nostres illes -com a punt de partida per planificar-ne l'estratègia-, la Direcció General de Cooperació de la Conselleria d'Affers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Illes Balears, encarregà un estudi en profunditat sobre aquesta matèria, que és essencial per informar la ciutadania envers les situacions d'injustícia i desigualtat arreu del món, i per promoure'n la participació envers aquestes realitats.*

**L'informe** *Estudi sobre l'estratègia d'educació i sensibilització per al desenvolupament a les Illes Balears: una mirada retrospectiva i de futur,\** realitzat per l'equip d'investigadores del Grup Atreyud Sisè, analitza el conjunt d'activitats relatives a l'educació i la sensibilització per al desenvolupament a les Illes Balears, que es varen dur a terme al llarg del període 2006-2008, a la vegada que presenta una visió sobre les seves perspectives de futur.

L'elaboració d'aquest estudi ha permès sistematitzar i organitzar tota la informació disponible sobre les accions relacionades amb l'educació per al desenvolupament (EpD) a la societat balear, els fons que es destinen a aquesta matèria i el grau de difusió que tenen aquestes activitats a les nostres illes.

A més, l'anàlisi de les bases de dades de les institucions que gestionen fons econòmics per a la cooperació a nivell balear, així com la consulta a les fonts de les organitzacions que intervenen en l'EpD, han afavorit l'estudi sobre l'evolució dels projectes i alhora una primera aproximació a les tendències, reptes i futures actuacions en aquesta matèria.

De manera que, aquest informe, a més de recopilar les accions desenvolupades a la comunitat de les Illes Balears durant els darrers anys en el camp de l'EpD, ha demanat les opinions i les valoracions de les entitats que les han dut a terme. L'informe també inclou una aproximació diagnòstica del grup de treball d'Educació per al Desenvolupament (creat l'any 2008, en el marc del Consell de Cooperació de

les Illes Balears), principal destinatari d'aquest informe executiu i que esdevé un grup de contrast i validació de tota la informació aquí continguda.

#### *Retrospectiva dels projectes d'educació per al desenvolupament 2006-2008*

Per elaborar aquesta retrospectiva s'han fet servir com a fonts d'informació: la base de dades de la Direcció General de Cooperació, les bases de dades i les pàgines web del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació, del Fons Menorquí de Solidaritat i Cooperació, i del Fons Pitiús de Solidaritat i Cooperació, la base de dades que s'ha anat creant a partir de la recerca i el treball de gabinet, i la informació facilitada per l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat de la Universitat de les Illes Balears.

Les dades assenyalen que entre els agents que operen a les Illes Balears, i que han dut a terme projectes de sensibilització, el 64,22% tenen un àmbit d'actuació autonòmic, mentre que les ONGD de caràcter estatal constitueixen el 20,64% i les ONGD de caràcter internacional el 9% del total.

Pel que fa a la distribució de les entitats sense ànim de lucre d'acord amb la seva relació o afiliació: el 30,41% corresponen a organitzacions no governamentals de cooperació al desenvolupament, a continuació se situen les associacions de persones immigrades, amb un 17,54%, seguides de les de caràcter religiós, amb un 12,57%, i en darrer lloc les associacions o fundacions i ONG no específiques de cooperació.

\* L'elaboració i redacció final de l'estudi ha estat realitzada per Immaculada Gómez (directora tècnica de l'Àrea d'Investigació i Consultoria d'Atreyud Sisè) amb la col·laboració de Francisca Moyà, Marga Salvà i Antònia Bestard, professionals procedents de l'àmbit de les ciències socials.



© Gabriel Lacomba



© Direcció General de Cooperació

Durant el període 2006-2008 s'han dut a terme 157 projectes d'educació per al desenvolupament, formació i sensibilització a les Illes Balears. D'aquests projectes, 92 han estat finançats per la Direcció General de Cooperació (DGC), 42 pels fons insulars i 23 per l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat de la Universitat de les Illes Balears (OCDS). La tipologia d'activitats dels projectes més freqüentment finançades per la DGC han estat, per aquest ordre, les formatives, les de sensibilització i les artístiques, així com l'edició de material didàctic. Quant a les activitats que més finançament reberen des dels fons insulars, varen ser les de sensibilització, seguides de les artístiques i formatives.

Les activitats dels projectes s'han dirigit principalment a la població en general (en un 70% dels casos), i en una proporció menor a la població escolar (21,64%) i als col·lectius professionals (10,45%).

Respecte a la distribució per illes, Mallorca concentrà 110 activitats, mentre que a Menorca se'n realitzaren 19 i a Eivissa-Formentera, 6. Palma acollí el 60% del total d'activitats a les Balears.

### *Una mirada qualitativa a l'estratègia de l'educació per al desenvolupament*

Per tal d'obtenir informació qualitativa respecte del tema analitzat, els ítems oberts del qüestionari, adreçats a les entitats que participaren en l'estudi, recolliren també les seves apreciacions sobre els resultats dels projectes realitzats el darrer any i altres qüestions com els problemes de l'EpD avui en dia, les accions de l'EpD en un futur pròxim, etc. A més, l'estudi incloïa un seguit d'entrevistes a diferents agents de l'EpD, i les aportacions i consideracions del grup de treball d'Educació i Sensibilització per al Desenvolupament dins del Consell de Cooperació de les Illes Balears.

A grans trets, va quedar palesa, com una de les majors dificultats a l'hora de desenvolupar els projectes i accions de l'EpD, la manca de coordinació entre les diferents entitats, així com entre les entitats i l'Administració, tot i la bona interrelació que tenen amb les institucions en altres temes generals o específics.

Pel que fa als resultats dels projectes, les entitats participants en l'estudi es mostraren satisfetes. Opinen que ha augmentat la sensibilització per part de la població en general i la població escolar. Respecte de la formació, consideren que s'han millorat els coneixements sobre la cooperació al desenvolupament i que s'ha avançat cap a un voluntariat informat i assabentat de la realitat del món. Per la seva part, les associacions de comerç just afirmen que "cada vegada hi ha més coneixedors del comerç just i ha augmentat el nombre de consumidors responsables, gràcies a les contínues accions de sensibilització".

Quant a les dificultats, de manera gairebé unànime, es va assenyalar la manca de recursos econòmics i humans per tal de poder desenvolupar adequadament les accions d'EpD, però també la falta de formació, la burocratització de l'Administració, la manca d'interès per part de les entitats, l'absència d'una política i d'una estratègia pública, la dificultat de mantenir els projectes per manca d'ajuts de continuïtat i el poc interès de la societat i els mitjans de comunicació envers aquest tema.

De manera general, les entitats assenyalaron que la situació econòmica actual fa que la

### **Projectes d'Educació per al Desenvolupament i Sensibilització 2006-2008**

El nombre de projectes realitzats s'ha incrementat considerablement el 2008 respecte a l'any anterior. S'ha passat de 46 accions durant el 2006 a 62 durant el 2008, amb un total durant el trienni de 157, si es compten les actuacions de l'OCDS de la UIB.

Les associacions són el tipus d'entitat que més activitats duen a terme en el marc de l'educació per al desenvolupament. El segon lloc l'ocupen les ONG dedicades només a la cooperació, mentre que les entitats que manco actuacions realitza en aquest àmbit són les de caire religiós (3%).

societat estigui preocupada pels seus problemes personals i hi hagi menys empatia pels problemes dels altres. També, que els efectes de la crisi agreugen la percepció negativa de la societat envers els estrangers i eleven la complexitat del fenomen de la migració (consolidació progressiva de guetos, increment de riscos d'exclusió social col·lectiva, sentiment d'amenaça creixent i tensió cultural racial i religiosa).

Les crítiques recaigueren igualment sobre el pes i la influència dels mitjans de comunicació, especialment de la televisió, amb programes i missatges que reforcen actituds caritatives i individualistes.

per al desenvolupament i incidir-hi, l'ampliació dels àmbits d'actuació (mercats, botigues, centres d'oci, etc.) i la recerca de nous formats i mitjans d'expressió adequats per aconseguir l'interès del públic. A més, vetllar pel rigor dels continguts de les actuacions, signar convenis plurianuals entre les administracions i els col·lectius socials, i disposar de més recursos per part de les ONGD per poder acomplir amb dignitat i qualitat la tasca de sensibilització.

Per la seva banda, l'Administració, en l'actual Pla Anual de la Cooperació de les Illes Balears per a l'any 2009, on es defineixen les prioritats transversals rela-



© Gabriel Lacomba



© Direcció General de Cooperació

D'altra banda, se censurà la politització o la instrumentalització que es fa de l'EpD per part de les institucions i organitzacions, la desmotivació d'alguns col·lectius socials i el cansament del voluntariat, la dispersió de les actuacions, que redueix l'impacte de comunicació dels actes, en un context de

gran oferta informativa, el desinterès i la ignorància voluntària de totes aquelles qüestions que fan referència als desequilibris Nord-Sud, o la manca d'entitats que desenvolupin projectes d'EpD a Menorca i a les Pitiüses.

Pel que fa a les accions futures i els seus objectius, algunes entitats varen suggerir la creació d'una xarxa d'ONGD per coordinar les activitats i/o accions en el camp de l'EpD. També, s'advocà a favor de la programació conjunta de campanyes anuals coordinades en l'àmbit de totes les illes, prioritzar i seleccionar una sèrie de temes d'impacte en l'educació

tives a l'educació per al desenvolupament, s'ha plantejat, com a necessitat bàsica, fomentar la coordinació "com a principi rector imprescindible per dur a terme actuacions coherents en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament". La gran diversitat d'agents implicats en la cooperació al desenvolupament, les nombroses i diverses necessitats que es pretenen satisfer i la limitació dels recursos disponibles, requereixen unir esforços.

### *Els agents opinen...*

Per tal d'extreure les conclusions des d'una perspectiva metodològica, aquest estudi va seguir els criteris d'avaluació de la cooperació espanyola, que s'orienta per l'anàlisi dels cinc criteris definits pel comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), així com per altres preceptes considerats rellevants per a cada intervenció.

### *Quant a la pertinència*

"La sensibilització és una peça clau per aconseguir un desenvolupament sostenible arreu del món i, per això, cal definir un pla d'actuació amb uns objectius i activitats i, llavors, avaluar quins recursos serien necessaris per dur-les a terme", afirmen la majoria dels agents entrevistats. Es considera que l'educació per al desen-

### **Pla Director de Cooperació de les Illes Balears 2008-2011**

Aquest pla contempla l'educació per al desenvolupament com a prioritat transversal en les actuacions relacionades amb:

- Educació i conscienciació de la població en general.
- Coordinació amb l'Administració educativa per a una plena inclusió de l'EpD en els currículums i programes educatius formals.
- Reforç de les capacitats dels agents de cooperació.
- Investigació en l'àmbit del desenvolupament i de les polítiques de cooperació.

volupament ha estat “la cosina pobre” de la cooperació, i per tant se li ha donat una importància secundària, la qual cosa es tradueix, en termes de les institucions i d'ONGD, en pocs recursos a la seva disposició.

La majoria també opina que no existeix una estratègia concreta d'EpD que sigui del tot adequada. Manca una continuïtat en el treball de les produccions i en la seva actualització.

termini i difícilment avaluables a nivell quantitatiu”. De totes maneres, es fa una valoració optimista i positiva d'aquests resultats, sobretot en l'àmbit escolar i, en particular, alguns agents pensen que les actuacions impulsades o finançades pel Fons Mallorquí (concretament, la Xarxa de Centres Educatius Solidaris) resulten molt positives.



© Gabriel Lacomba



© Gabriel Lacomba

“L'estratègia de l'educació per al desenvolupament de la cooperació té com a objectiu principal la construcció d'una política de cooperació al desenvolupament i d'una societat compromesa amb l'eradicació de la pobresa i amb el desenvolupament humà i sostenible”

### Quant a l'eficiència

Segons una majoria, l'assignació de recursos a l'EpD “és millorable a la nostra comunitat autònoma, en comparació dels recursos que s'assignen a cooperació”.

Veient que la cooperació “fracassa com a ajuda al desenvolupament, s'ha de plantejar la necessitat de conscienciar la població del Nord i de les illes sobre la importància de crear un nou model de desenvolupament que no suposi la pobresa en grans regions del món, per a la qual cosa ampliar l'equip de sensibilització i disposar de més recursos seria el més lògic”.

Respecte als resultats de les accions desenvolupades en el marc d'EpD a les Illes Balears, són accions que no es veuen a curt termini. “Si entenem que l'objectiu de l'EpD és generar una consciència social, solidària i compromesa amb el món, modificar comportament i actituds són qüestions a molt llarg

Hi ha unanimitat pel que fa a la necessitat de la col·laboració institucional, especialment en l'àmbit de l'elaboració conjunta d'estratègies, la coordinació, el suport a iniciatives globals i la formació dels agents que hi participen. “És molt important el recolzament institucional per consolidar l'EpD i l'equip de sensibilització de la DGC és un bon instrument, i podria ser millor si segueix recolzant aquesta línia”.

### Quant a l'eficàcia

Segons els agents de cooperació, el grau de coneixement de la població respecte a les accions que es fan sobre EpD a les nostres illes és molt baix, encara que es veu superat en els àmbits de l'educació formal. “La població comença a estar més conscienciada però no coneix l'origen del que es fa, només la part visible”.



© Direcció General de Cooperació



© Gabriel Lacomba

Respecte a quines són les dificultats més importants per difondre les accions d'EpD entre la ciutadania, destaquen: la manca d'un format de comunicació atractiu, adequat i efectiu que ajudi a connectar amb la gent; la dificultat per aconseguir la participació i/o assistència de públic; la manca d'una estratègia global i d'implicació de les institucions que tenen capacitat d'accés a la població a través dels mitjans de comunicació per poder crear recursos que es puguin publicar i difondre mitjançant les TIC (vídeo, DVD, entre d'altres), i la manca de polítiques clares i coherents sobre l'EPD.

### *Quant a l'eficàcia*

Tot i que l'educació per al desenvolupament no es pot valorar a curt termini, els agents de cooperació que han participat en l'estudi assenyalen com a impactes positius de l'estratègia d'EpD els darrers anys: l'augment dels recursos i activitats en aquesta matèria, la consciència de l'Administració actual sobre la importància de les accions d'EpD i el canvi de visió de la població que "va adquirint consciència que les nostres accions tenen conseqüències directes i moltes vegades negatives a altres indrets del món".

Com a impactes negatius, es remarca el fet que "algunes campanyes fomenten entre la població la caritat i no la solidaritat i l'acció personal" i "la passivitat existent per part de la població que ha estat sensibilitzada".

Les activitats que es considera que han tingut una major acceptació per part dels destinataris són:

- Activitats innovadores que permeten la participació dels visitants, amb la incorporació de noves tecnologies, components lúdics i d'entreteniment.
- Tallers, materials audiovisuals, determinats materials gràfics i didàctics.
- L'edició de material que després es fa servir per a les campanyes d'EpD.
- Els cicles de cinema i totes aquelles activitats que es realitzen en centres educatius.
- Exposicions i formació per a mestres, professorat i estudiants.
- Les festes, berenars o mostres solidàries.

### *Quant a la coherència*

L'opinió generalitzada sobre els mecanismes d'avaluació de les accions realitzades és negativa. La meitat dels que han respost consideren que els sistemes d'indicadors d'avaluació són poc fiables, com ara les enquestes al final del projecte i/o els fulls d'avaluació. Generalment, "les avaluacions de les accions de sensibilització se centren en la part de la realització i funcionament de l'activitat deixant en un segon o tercer terme la valoració del seu impacte". Per tant, seria important tenir indicadors específics per a cada tipus d'acció, com s'assenyala a l'entrevista.

### *Quant al futur*

Les accions de l'educació per al desenvolupament més adequades per dur a terme en el futur serien, segons l'opinió de la majoria dels agents consultats: lligar les activitats a un programa concret i que no quedin aïllades com a meres accions; fer campanyes anuals; promoure activitats participatives que portin a reduir desigualtats entre països empobrits i països rics; fer servir mitjans que apropin la realitat al públic destinatari (DVD, testimonis...); augmentar el material de difusió pública (premsa escrita, Internet, ràdio, televisió, etc.); dur a terme activitats que aconseguixin la implicació i mobilització del màxim nombre d'entitats socials i que moguin la població a ser conscient i tenir actituds que propiciïn canvis i no només sensibilitzin. A més, fer cursos de formació per a mestres i per a agents, implicar la Conselleria d'Educació i Cultura en la creació d'un programa per a centres escolars, avaluar els materials didàctics d'educació per al desenvolupament a l'abast i difondre els que es considerin adequats als objectius establerts.

## La educación y la sensibilización para el desarrollo en las Illes Balears



© Gabriel Lacomba

El papel de la educación para el desarrollo y la sensibilización ciudadana es fundamental para inducir a la reflexión personal y colectiva sobre las causas que provocan las grandes desigualdades mundiales, así como para promover la participación y el compromiso ciudadano en favor de una mayor equidad y justicia.

Con objeto de conocer el estado de la educación para el desarrollo y la sensibilización en nuestras islas, la Dirección General de Cooperación de la Consejería de Asuntos Sociales, Promoción e Inmigración del Govern de les Illes Balears, decidió encargar un estudio sobre esta cuestión.

El informe Estudi sobre l'estratègia d'educació i sensibilització per al desenvolupament a les Illes Balears: una mirada retrospectiva i de futur\*, realizado por el colectivo Atreyud Sisè, analiza el conjunto de actividades relativas a la educación y la sensibilización para el desarrollo en las Illes Balears, que se llevaron a cabo en el período 2006-2008, a la vez que presenta una visión sobre sus perspectivas de futuro. Con la realización de este estudio se ha podido sistematizar y organizar toda la información disponible sobre las acciones relacionadas con la educación para el desarrollo (EpD) en la sociedad balear, los fondos que se destinan a esta materia y el grado de difusión que tienen estas actividades en nuestras islas.

Además, se han recabado las opiniones y valoraciones de los responsables de entidades que han ejecutado proyectos de EpD y se ha incluido una aproximación diagnóstica del grupo de trabajo de Educación para el Desarrollo (creado en 2008, en el marco del Consell de Cooperació de les Illes Balears), que es el principal destinatario de este informe.

### Retrospectiva de los proyectos de educación para el desarrollo 2006-2008

Para confeccionar esta retrospectiva se han utilizado las bases de datos de la Dirección General de Cooperación (DGC), las bases de datos y las páginas web del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació, del Fons Menorquí de Solidaritat i Cooperació y del Fons Pitius de Solidaritat i Cooperació, y la información facilitada por la Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat de la Universitat de les Illes Balears.

Los datos señalan que durante el periodo 2006-2008 se llevaron a cabo 157 proyectos de educación para el desarrollo, formación y sensibilización en las Baleares. De ellos, 92 fueron financiados por la Dirección General de Cooperación, 42 por los fons insulares y 23 por la Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat de la Universitat de les Illes Balears. En relación a la distribución por islas, Mallorca concentró 110 actividades, mientras que en Menorca se llevaron a término 19 y en Eivissa-Formentera, 6.

### Una mirada cualitativa sobre la estrategia de la EpD

A grandes rasgos, se desprende del informe que las mayores dificultades a la hora de desarrollar los proyectos y acciones de EpD se referían a: la insuficiencia de recursos económicos y humanos, la falta de formación técnica, el escaso interés de la sociedad y los medios de comunicación hacia estos temas y la falta de coordinación entre las diferentes entidades, y entre éstas y la Administración; a pesar del buen entendimiento que existe entre ellas y las instituciones en otros asuntos generales o específicos.

En cuanto a los resultados de los proyectos de EpD, las entidades se mostraron satisfechas. Opinan que ha aumentado la sensibilización de la población en general y la población escolar, que se han mejorado los conocimientos sobre la cooperación al desarrollo y que el voluntariado está más informado y preparado.

Sobre como encarar la EpD en el futuro, las entidades se pronunciaron a favor de la creación de una red de ONGD, para coordinar las actividades y/o acciones en el ámbito de la EpD. También, se abogó por la programación unificada de campañas anuales combinadas en el conjunto de islas, por dar prioridad a temas de impacto en la EpD, por la ampliación de los lugares de actuación (mercados, tiendas, centros de ocio, etc.), así como por la búsqueda de nuevos formatos y medios de expresión que ayuden a captar el interés del público. Todo ello, sin desatender el rigor de los contenidos de las diferentes actuaciones, la firma de convenios plurianuales entre las administraciones y los colectivos sociales, y la asignación de más recursos para que las ONGD puedan cumplir con dignidad y calidad el cometido de la EpD.

Por su parte la Administración, en el marco del Plan Anual de la Cooperación de las Illes Balears 2009 donde se definen las prioridades transversales relativas a la educación para el desarrollo, se plantea como condición básica fomentar la coordinación. Porque la enorme diversidad de agentes implicados en la cooperación al desarrollo, las numerosas y diversas necesidades que se quieren atender y la limitación de los recursos disponibles, requieren unir esfuerzos.